

A POROSZ EGYETEMI KÖNYVTÁRAK PÉNZ- ÜGYEIRŐL.

Ma, amikor napról-napra világosabban és nyomasztóbban érezzük, hogy a háború mennyire kifosztotta országunkat s hogy a feldarabolással végleg elvesztett gazdasági egyensúlyt újjal pótolni keserves küzdelmek árán is csak alig-alig sikerül; amikor könyvtárainkat is csőddel fenyegeti ez a társadalmi és állami életünkre egyaránt ólomsúllyal nehezedő helyzet, — talán nem érdektelen egy pillantást vetni könyvtárügyünk mintaképének, Poroszországnak a viszonyaira. Az összehasonlítás lesújtó ugyan; — tudjuk, hogy a mi állami könyvtáraink még mindig nem léptek rá a krízisből kivezető útra, és látni fogjuk, hogy a porosz könyvtáraknál már nagyban folyik az újjáépítés munkája. De ez bizonyos fokig érthető is, — Németország csak a háború terheit viseli, megcsonkítása gazdasági szempontból jelentéktelen a mienkhez képest. És mégis — figyelemmel kell kísérnünk azt a munkát, melyet Németország végez, — szerényebb kereteink között nekünk is hasonló utat kell megjárunk.

Vizsgálódásunk tárgyául azért választottuk a porosz egyetemi könyvtárakat, mert ezek egységes központi irányítás alatt álló rokonjellegű könyvtárak lévén, leginkább megengedik az általánosító vizsgálatot s ezzel lehetővé teszik, hogy az individuumtól s annak esetlegességeitől bizonyos fokig eltekintsünk. Ezenfelül jelentőségben messze felülmulják Németországnak minden más ilyen homogén könyvtárcsoportját. A homogeneitás kedvéért zártuk ki a két városi vezetés alatt álló porosz egyetemi könyvtárt, a frankfurtit és a kölnit is. De ha így általánosságban beszélhetünk is porosz egyetemi könyvtárakról, az általánosításban tovább mennünk nem szabad, — amit ezeknél tapasztalunk, abból nem következtethetünk még csak az összes német egyetemi könyvtár viszonyaira sem. Viszont nem szabad a 10 könyvtárra vonatkozó átlagadatok mellett az egyes

könyvtárak egyéni viszonyait sem teljesen elhanyagolnunk, ehhez az egyes könyvtárak közti különbségek mégis túl jelentékenyek. A tárgyalás során az áttekinthetőség és a rövidség kedvéért eltekinttünk ugyan attól, hogy az egyes könyvtáraknak bár csak az átlagtól legfeltűnőbben elütő speciális adataival is foglalkozzunk, de ezt a hiányt a függelékképp bemutatott részletes táblákkal igyekszünk pótolni.

Forrásaink a *Jahrbuch der deutschen Bibliotheken* 1902 óta egységes szabályok alapján összeállított statisztikája és az egyetemek krónikáiban közzétett könyvtári jelentések. Ezek a források szabják meg vizsgálódásaink határait is; sok érdekes finánciális kérdéssel nem foglalkozhatunk az alapul szolgáló statisztikai felvételek hiánya következtében.

Célunk az infláció utáni helyzet megvilágítása és összevetése a háború előttivel. Az infláció idejének finánciális statisztikáit a pénzromlás teljesen értéktelenné teszi (az 1923/24. évre nem is készült ilyen statisztika), s így ezt az időt ki kellett zárni vizsgálódásainkból. Sajnos, a *Jahrbuch* utolsó statisztikája az 1926/27. évre szól (április 1.—március 31.); ennél későbbi adatokat csak elvéve vehetünk figyelembe, mert a könyvtáraknak még csak fele kezdte meg újra jelentései publikálását.

Vizsgáljuk először a *bevételeket*, azaz helyesebben a könyvtárak finánciáit a bevétel szempontjából. A pontos bevételi adatok ugyanis nem állanak mindenütt rendelkezésre, csak ott, ahol a könyvtárak évi jelentései ezekről beszámolnak. Hogy mégis teljes képet nyerhessünk, nincs más mód, mint a kiadások végösszegét szerepeltetni a bevételek összege helyett, a két szám a legtöbb esetben úgyis fedi egymást, eltéréseik minimálisak.

A háborút közvetlenül megelőző évek a porosz könyvtárügy terén nagy fellendülésnek voltak tanúi. 1910-ben egyszerre 50⁰/o-kal emelték a porosz egyetemi könyvtárak rendes dologi budgetjét, mégpedig oly módon, hogy a szükséges összegek előteremtését részben az önségély útjára utalták. Ekkor hozták be a kölcsönzési díjat (2⁵⁰ M), melyet minden könyvtárhasználó és az egyetem

minden beiratkozott hallgatója köteles fizetni. A díjak előirányzott jövedelmét az állam garantálta a könyvtáraknak, s azonkívül fel-emelte a könyvtárak átalányát, oly mértékben, hogy az előirányzott díjbevétellel együtt a dologi budget összege kb. 50⁰/0-os emelkedést mutasson.

De ez csak az első lépés volt. Rövid két évvel ezután az országgyűlés az egyetemi könyvtárak hiányainak pótlására 1 millió M-át szavazott meg, mely összeg öt 200.000 M-ás évi rátában volt a könyvtárak rendelkezésére bocsátandó. Ez a két intézkedés pár év alatt csaknem megkétszerezte a könyvtárak rendelkezésére álló anyagi eszközöket.

A háború természetesen visszaesést hozott ezen a téren is, az infláció fantasztikus tempója pedig átmenetileg teljesen lehetetlen helyzetet teremtett. Azonban mindjárt az infláció után olyan nívón történt meg a könyvtári budgetek stabilizálása, amely — legalább is számszerűleg — újabb fejlődést jelent a békeévekkel szemben, s a könyvtárak anyagi helyzete azóta is évről-évre javuló képet mutat.

Nézzük e fejlődésnek számszerű képét. A 10 egyetemi könyvtár összes dologi kiadása a következőképpen alakult:

1902/03	---	---	---	---	---	---	353.268 M
1909/10	---	---	---	---	---	---	403.246 «
1911/12	---	---	---	---	---	---	590.660 «
1912/13	---	---	---	---	---	---	772.676 «
1913/14	---	---	---	---	---	---	785.052 «
1924/25	---	---	---	---	---	---	888.774 «
1625/26	---	---	---	---	---	---	1,032.378 «
1926/27	---	---	---	---	---	---	1,146.597 «

Sokatmondó számok! Ha az 1902/3 számadási évet¹ bázisnak vesszük, a fejlődés főbb etapjait a következő viszonyszámokkal jelölhetjük:

1902/03	---	---	---	---	---	---	100
1909/10	---	---	---	---	---	---	114'1
1911/12	---	---	---	---	---	---	167'2
1912/13	---	---	---	---	---	---	218'7

¹ Az első év, melyben a *Jahrbuch* teljes statisztikát hoz.

ha csak a szóbanforgó könyvtárakra vonatkozólag igyekszünk kiadásaiknak az áralakulás okozta emelkedését megállapítani. Ez a feladat megvalósítható s az eredmény használható lesz, mert a vizsgált könyvtárak rokonjellegűek, gyűjtési körük, közönségük hasonló és nagyság szempontjából sem mutatnak nagyobb eltéréseket. Természetesen azoknak az adatoknak a hiánya, mely az általános indexek felállításának útjában áll, itt is lehetetlenné teszi pontos és teljesen megbízható eredmények elérését, de a feladat korlátozottsága legalább megkönnyíti a kísérletet — egy hozzávetőleges jelzőszám felállítását — és egyúttal bizonyos fokig a hibák kiküszöbölését is.

Könyvtáraink vásárlóerejének ilyen hozzávetőleges indexét adja a beszerzett bibliográfiai egység ára. Igaz, hogy ezt indexül elfogadva, csak utólagos korrekcióként lehetünk tekintettel a kötés költségeire és az egyéb dologi kiadásokra — ez azonban nem okoz jelentékenyebb hibát, mert a vizsgált években könyvtárainknál e két kiadási csoport jelentősége nagyjából ugyanaz marad, abszolút számaik a beszerzés költségeivel nagyjából arányosan változnak — s így jobb híján ez utóbbiakat az egész könyvtári budgetet jellemzőknek tekinthetjük. Ezt bizonyítják a következő számok, melyek a könyvbeszerzési kiadásoknak az összes kiadásokban való százalékos részesedését mutatják:

1912/13	73'8
1913/14	73'6
1924/25	73'9
1925/26	69'2
1926/27	68'5

A vásárlásra fordított összegek arányát jelző számok tehát az utolsó két évben mindössze alig 6, illetve 7⁰/₀-kal maradnak el a két utolsó békeévé mögött, de még ezt a különbséget is részben az adminisztrációban rejlő átmeneti okoknak kell tulajdonítani, amint azt még látni fogjuk.

Ezek után felállíthatjuk indexünket. Bázisnak az utolsó 4 békeévet véve,

	a vásárolt egység átlagára	változás 0/0-ban 1910/1—1913/4 évekkel szemben:
1910/1—1913/4	8'60 M	100
1924/5	10'00 «	116'3
1925/6	11'70 «	136'0
1926/7 ¹	13'40 «	155'8

vagyis 1926/27-ben a könyvtáraink által vásárolt könyvek átlagos ára az utolsó békeévekkel szemben 55'80/0-os emelkedést mutat. Ujra hangsulyozzuk, hogy ez a szám nem tekinthető általános könyvár-indexnek, hogy nem egyéb, mint a szóbanforgó egyetemi könyvtárak gyűjtési körébe eső könyvek árváltozásának jelzőszáma. Igaz, hogy az egyetemi könyvtárak univerzális jellegűek, azonban ennek dacára beszerzéseiket nem lehet az egész könyvtermelésre jellemzőnek tekinteni, nem lehet főleg azért, mert a termelés népszerű silányabb része egyáltalában nem, viszont a drága egységek (tudományos, különösen természettudományi és filológiai munkák, továbbá folyóiratok) igen nagy százalékban szerepelnek vásárlásaikban. Ép ezért meglehetősen joggal lehetne az egyetemi könyvtáraknál megállapított könyvár-indexet a tudományos könyvek indexének tekinteni, ha el tudnók választani a vásárolt új megjelenésű munkákat a régiektől, vagy — ami tervszerűen gyarapított nagy könyvtáraknál körülbelül ugyanezt eredményezné — legalább ki tudnók hasítani az összes vásárlásból az antiquár vételeket. Ez azonban szintén nem lehetséges, mert statisztikánk az antiquár könyvek vásárlására fordított összegeket külön adja ugyan, de a könyvek darabszám szerinti statisztikájánál ezt a tagolást már nem végzi el; s így — ismételjük — indexünknek a porosz (esetleg a német) egyetemi könyvtárakon tulmenő általánosabb jelentőséget nem lehet tulajdonítani. Az egyetemi könyvtárak tudományos jellege magyarázza azt, hogy vásárlásaik átlagos ára absolute véve igen magas; a Börsenverein statisztikája szerint az egész német könyvtermelés

¹ 1926/27-ben csak 9 könyvtár adatai alapján számítottuk az átlagot, Königsberget figyelmen kívül hagyva, mert az e könyvtár által olcsón megvásárolt 20.000 darabból álló zeneműgyűjtemény átlagunkat teljesen meghamisítaná és összehasonlíthatatlanná tenné.

alapján számított átlagos ár 1925-ben csak 478 M.¹ Az 1924/25. év aránylag alacsony nívója arra vezethető vissza, hogy a német könyvpiacón (hiszen a német egyetemi könyvtárak gyűjtésének tulnyomó részét a német termelés képezi) az infláció alatt a drágább és a jobb kiállítású munkák meglehetősen háttérbe szorultak; viszont az ezután bekövetkezett rohamos emelkedés — a könyváraknak még mindig észlelhető állandóan tartó emelkedése mellett — főleg arra, hogy ezek a kategóriák ismét elfoglalják régi helyüket.

Ezek után visszatérhetünk kiindulópontunkhoz, a könyvtáraink rendelkezésére álló anyagi eszközök belső értékének kérdéséhez. Az utolsó négy békeév átlagához viszonyítva ezek 1924/25-ben 303, 1925/26-ban 514, 1926/27-ben pedig 68100-nyi emelkedést mutatnak, vagyis emelkedésük messze felülmulja a vásárolt könyv átlagárának emelkedését. Az utolsó négy békeév közepén azonban az 5 évre kontemplált 200.000 M-ás rendkívüli átalányok erős cezurát vonnak. Ha feltételezzük — s ezt azt hiszem teljes joggal tehetjük —, hogy a könyvtárak helyzetében ezzel beállott javulás a háború közbejötté nélkül nem maradt volna átmeneti, akkor sokkal helyesebb csak az utolsó két békeévet venni összehasonlításunknál irányadónak. Ezen az alapon a bevételek számszerű emelkedése:

1912/3—1913/4	100
1924/5	1141
1925/6	1325
1926/7	1472

Az anyagi eszközök névleges emelkedése tehát némileg, de nem jelentékenyen elmarad a vásárolt egység átlagárának emelkedése mögött, vagyis tényleges értékük némi (1926/27-ben 51/2 00-os) csökkentést mutat az utolsó két békeévvvel szemben. Ha most még figyelembe vesszük azt, hogy az egyéb dologi kiadások arányának emelkedése kisebbik részében az itt szereplő dolgok árának a könyváraknál erősebb emelkedésére vezethető vissza, végül pedig a könyvtermelés növekedését is, akkor a tényleges bevételek csökkenése jelentőségben még nyer valamit, de semmiesetre sem becsülhető 1926/27-ben 100/0-osnál nagyobbra.

¹ Ld.: Börsenblatt für den deutschen Buchhandel. 1926. II. 25.

Viszont a kép nem teljes, ha figyelmen kívül hagyjuk a Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft működését. A Notgemeinschaft adományai ugyan a könyvtáraknál ajándékként szerepelnek, azonban a Notgemeinschaft jelentékeny részüket vétel útján szerzi be, a könyvtárak kívánságai alapján. Így a Notgemeinschaft által a könyvtárainkra fordított összegek, bár ezek költségvetésében nem szerepelnek, mégis lényegileg oda tartoznak, a Notgemeinschaft közbejöttének ebből a szempontból csak adminisztrációs jelentősége van. Sajnos, a Notgemeinschaft jelentéseiből nem tűnik ki, hogy az egyes könyvtárakra milyen összegeket fordít, de semmi esetre se tuzunk, ha azt mondjuk, hogy ezek az összegek a szóbanforgó években a porosz egyetemi könyvtárak tényleges bevételeinek a csökkenését nemcsak paralizálják, hanem jelentékeny emelkedéssé is változtatják. Az 1926/27. évre szóló jelentések néhány adata elég ennek bizonyítására: Berlin 600 évfolyam folyóiratot és 20.000—22.000 M értékű könyvet, Halle 600 évfolyam folyóiratot és kb. 12.000 M értékű könyvet, Königsberg 2389 egyes művet, 347 folytatáskötetet és 382 folyóirat-kötetet, Marburg össz. sen 1793 kötetet; Münster a folyóiratokon kívül 2085 kötetet kapott ez évben a Notgemeinschafttől!

A bevételek tagozódásának főkérdése az *eredet szerinti tagozódás*.

Mint láttuk a porosz egyetemi könyvtárak először 1910-ben vették igénybe az önségelyt, a 250 M-ás kölcsönzési díj bevezetésével. 1924-ben ennek az időközben általánossá vált jövedelmi forrásnak a jelentőségét megkettőztették a kölcsönzési díj 5 M-ára való emelésével. Ezzel kapcsolatban természetesen csökkent az állami átalány jelentősége a könyvtárak budgetjében. A jövedelem eredet szerinti megoszlásának illusztrálására, példaképpen bemutatjuk Berlin, Marburg és Greifswald budgetjeinek tagozódását a háború előtt és az utolsó években, melyekről adataink vannak, — ezúttal a tényleges bevételi adatok alapján. (Lásd I. tábla a túloldalon.)

Amint túloldali táblánk pár adata is mutatja, az állami átalányok a könyvtár saját bevételeihez igazodnak, azokat egészítik ki. Ez az alkalmazkodás magyarázza, hogy a legkisebb egyetem, Greifswald

I. tábla.

Berlin, Greifswald és Marburg jövedelmeinek megoszlása a jövedelmek forrása szerint a háború előtt és után.¹

	Állami átalány			Az egye- temtől kapott összegek és saját bevé- telek	Egyéb bevé- telek	Összes jövede- lem	Az összjöve- delemből	
	rendes	rendkiv.	összesen				állami ere- detű	egye- temi ere- detű
	M	M	M				%	%
<i>Berlin :</i>								
1909/10.	44,235	300	44,535	—	301	44,836	99'3	—
1910/11.	44,235	—	44,235	28,892	308	73,435	60'2	39'3
1912/13.	39,980	19,500	59,480	27,552	2,159	89,191	66'7	30'9
1913/14.	41,980	19,500	61,480	27,859	252	89,591	68'6	31'1
1926/27.	44,550	27,500	72,050	70,051	—	142,101	50'7	49'3
1927/28.	35,425	28,600	64,025	85,052	4,000	153,077	41'8	55'6
1928/29.	33,654	23,500	57,154	100,777	2,500	160,431	35'6	62'8
<i>Greifswald :</i>								
1910/11.	35,482	—	35,482	6,517	2,527	44,526	79'7	14'6
1912/13.	36,282	24,500	60,782	8,548	1,974	71,304	85'2	12'0
1926/27.	38,250	22,800	61,050	14,590	50	75,690	80'1	19'9
1927/28.	38,250	21,905	60,155	16,187	50	76,392	78'7	21'3
1928/29.	37,298	24,389	61,687	20,256	650	82,593	74'7	24'5
<i>Marburg :</i>								
1911/12.	36,267	—	36,267	12,732	—	48,999	74'0	26'0
1913/14.	36,267	19,500	55,767	13,257	—	69,024	80'8	19'2
1926/27.	39,000	24,216	63,216	29,522	—	92,738	68'2	31'8
1927/28.	39,000	21,900	60,900	30,531	—	91,431	66'6	33'4

¹ Az áthozatok mindenütt mellőzve.

könyvtárának az átalányai körülbelül egyenlőek a legnagyobbnak, Berlinnek az átalányaival. Ebből természetszerűleg következik, hogy minél kisebb a könyvtár, annál nagyobb bevételei közt az állami átalány jelentősége. Az ezt az arányt jelző szám mindig Greifswaldnál a legnagyobb, Berlinnél a legkisebb, — a középnek, az átlagnak körülbelül megfelel Marburg helyzete.¹

Az állami átalány része az összevételekben a már jelzett oknál fogva 1926/27-ben is — amikor az állami segítség elérte háború utáni legmagasabb mértékét — jóval kisebb, mint a háború előtt volt, bár az abszolút összegek mindenütt emelkedtek. A következő években az állami eredetű bevételek abszolúte is csökkennek az extraordináriumok fokozatos leszállítása következtében,² — de ez a leszállítás ugyanazon az alapon történik, mint az egyes könyvtárak dotálása: a könyvtárak egyéb bevételeinek figyelembevétele alapján. Ez években a könyvtárak díjbevételei az egyetemek hallgatóságának erős tempójú növekedése következtében nagymértékben emelkednek, s az államsegélyek leszállítása csak olymódon történik, hogy ez az emelkedés az összevételek tételében még jelentékenyen kifejezésre juthat. Nem szabad azonban elfelejtenünk azt sem, hogy az állami eredetű bevételek tételei lényegesen emelkednének, ha az állami átalányhoz hozzászámíthatnók a Notgemeinschaft által a könyvtárakra fordított összegeket, hiszen ezek szintén állami pénzek (ezen nem változtathat az sem, hogy a Notgemeinschaft a birodalom részéről részesül támogatásban, míg könyvtáraink a porosz államtól kapják átalányukat.)

Mindezek alapján leszögezhetjük, hogy bár az önszegély némileg csökkentette is az állami finanszírozás jelentőségét, az állam ma is a szükséges mértékben vállalja a gondoskodást a könyvtárak

¹ Pl. Münsternél az állami átalány 1926/27-ben az összevételek 66·80/0-át teszi, 1927/28-ban 62·50/0-át; Hallénál 1927/28-ban 73·30/0-át.

² A 10 könyvtár 1926/27-ben 180.000 M rendkívüli átalányt kapott a hiányok pótlására s 120.000 M-át külföldi irodalom beszerzésére 1927/28-ban e számok 165.000 és 110.000-re csökkentek, 1928/29-ben pedig 100.000 és 90.000 M-ára. A rendes átalányokban mutatkozó csökkenések csak könyvelésiek, így pl. az 1927/28-ban Berlinnél mutatkozó 9000 M minusz a házi könyvtörkölt díjazásának a személyi etatba való áttételéből ered.

fenntartásáról és szükséges gyarapításáról. És csak még kedvezőbbé teszi ezt a képet, hogy a könyvtárak nem tartják haszontalannak és reménytelennek hangsúlyozni a további javulás szükségességét. Hogy csak egy példát említsünk: Königsberg 1926/27. évi jelentésében, melyben 86.000 M rendes és rendkívüli állami átalány mellett még 131.000 M birodalmi segélyről is beszámolhat¹ — hangsúlyozza, hogy a «cél» csak az állandó anyagi eszközök igazán kiadós és nagyszabású emelésével érhető el!

Legyen szabad itt egy kis kitérést tennünk és az összehasonlítás kedvéért vázolni a legjobb dotált magyar állami könyvtár: a budapesti egyetemi könyvtár financiáinak fejlődését. A könyvtár bevételeiről a következő adatok tájékoztatnak:

	Állami átalány		Beiktatási és könyv- tári díj:	Egyéb be- vételek:	Összesen
	rendes	rendkívüli			
			k o r o n a		
1901	29.000	—	9.125		38.126
1902	29.000	—	10.165		39.165
1903	29.000	2.826	5.189		37.015
1904	33.000	—	9.260		42.260
1905	33.000	—	5.155		38.155
1906	33.000	—	5.141	68	38.209
1907	33.000	—	5.407	14	38.421
1908	33.000	3.000	5.139	28	41.167
1909	35.400	—	5.248	4	40.652
1910	35.400	—	5.441	82	40.923
1911	35.400	—	5.510	—	40.910
1912	35.400	—	5.445	—	40.845
1913	35.400	—	5.254	—	40.654
1925	12.870	—	15.044	11.673	39.587
1928	17.263	12.947	53.540	3.453	83.203
1929	17.263	12.516	51.965	—	81.744

A legszembetűnőbb a háború előtti fejlődés, illetve helyesebben a fejlődés teljes hiánya ebben az időben. 13 éven keresztül a bevételek végösszege majdnem teljesen változatlan maradt, 1913-ban mindössze 660%-os emelkedést mutat 1901-el szemben. Hogy a

¹ A keleti határvidékek érdekében indított akció keretében.

század fordulóján a helyzet aránylag kedvező volt,¹ s hogy a kormányzat akkor még megértéssel birt e fontos könyvtárunk feladatai és szükségletei iránt, azt mutatja, hogy 1902-ben a könyvtár bevételei körülbelül a berlini egyetemi könyvtár s a többi nagy porosz egyetemi könyvtárak bevételeinek nivóján mozogtak, s csak Göttinga s egy nagyobb rendkívüli tétel révén Königsberg voltak jelentékenyen jobb helyzetben. A következő évek stagnációja azonban szinte megmagyarázhatatlan meg nem értésre és vétkes hanyagságra mutatnak; hiába sürgetik a könyvtár jelentései a könyvtári budget alapos emelését, hivatkozva a tudományos könyvtermelés állandó növekedésére, a tudományos kutatás növekvő igényeire s a könyvárak emelkedésére, az állami átalány kétszeri jelentéktelen emelése sem egyéb az elmaradt más jövedelmek pótlásánál. Így alakul ki azután az a siralmas helyzet, hogy míg a század fordulóján a könyvtár nem marad el a nagy porosz egyetemi könyvtárak mögött, addig pár évvel később (először már 1907-ben) ezek közül a legkisebb is jobban van dotálva nálánál; az utolsó békeévben pedig Berlin bevételei több, mint 2 1/2-szer, Göttingáéi 3-szor akkorák, mint a budapesti egyetemi könyvtáréi, s még a legkisebb jövedelmű porosz egyetemi könyvtár: Halle bevételei is 77⁰/₀-kal nagyobbak ezénél.

Természetes, hogy ma nehéz helyrehozni azt, amit egy sokkal kedvezőbb helyzetben levő kor elmulasztott és mégis, kétségtelen, hogy a reparációnak meg kell jönnie. Ma a könyvtár ugyan számszerűleg jelentékenyen, sőt még bevételeinek reális értékét tekintve is jobban áll, mint a háború előtt, 1928-iki bevételei aranykoronára átszámítva az 1913. éviékné 214⁵/₀-át, az 1929-ikié pedig 201⁷/₀-át tették. Ezzel szemben, mint láttuk, a porosz egyetemi könyvtárak 1926/27. évi² bevételei átlagban az utolsó békeévbeliékné csak 146⁵/₀-át teszik, — de ennek dacára pesti egyetemünk

¹ Annak dacára, hogy az 1901. évi jelentés szerint «a bevételek ez évben is (1) nagyrészen az 1900. évi kötelezettségek törlesztésére fordítottak».

² Az utolsó átlagos adatunk ugyanis erre az évre vonatkozik. Az I. tábla adatai azonban azt bizonyítják, hogy a porosz könyvtárak jövedelme az utolsó években is állandóan növekedett.

könyvtára még mindig nem éri el a legkisebb jövedelmű porosz egyetemi könyvtárat, Greifswaldot (1926/27-ben 75.690 M). Hogy ez a helyzet mennyire tarthatatlan, azt csak akkor látjuk, ha figyelembe vesszük, hogy a greifswaldi egyetemnek az említett évben 1000—1100 hallgatója volt, a budapestinek a hallgatósága pedig az említett 2 évben 5700 és 6000 között mozgott — s azt is, hogy míg Greifswald könyvtára majdnem tisztán csak egyetemi jelentőségű könyvtár, addig a budapesti egyetemi könyvtár kevés országos jelentőségű könyvtárunk között is a legelsőek közé tartozik.

S még lesújtóbbá teszi ezt a pesti egyetemi könyvtár helyzetéről kapott képet az a körülmény, hogy a háború után bekövetkezett csekély javulás is tisztára az önségélynek köszönhető: az egyetemi hallgatók könyvtári díja felemelésének 1 pengőről 5 pengőre (1927). Az állami átalány számszerűleg is elmarad a békebeli mögött, — az összevételekhez viszonyítva pedig teljesen összezsugorodott: míg 1913-ban az összevételeknek 87⁰/₀-át tette, 1925-ben már csak 32⁵/₀-át — s még 1928-ban is csak 34⁶/₀-át teszi, a rendes átalányhoz az ennek ³/₄ részét kitevő rendkívüli átalányt is hozzászámítva! Míg tehát az egyetem a háború után elment a lehetőség végső határáig a könyvtár segítésében,¹ addig az állam csak tessék-lássék tartotta fenn gondoskodását. Poroszországban az állami átalányok relatív csökkenése mindig csak követte a könyvtárak financiáinak más oldalról beállott javulását, az állam csak akkor vonult hátrább, amikor már így is biztosítva látta a könyvtárak fejlődését!

Már főntebb megvizsgáltuk a porosz egyetemi könyvtárak bevételeinek vásárló erejét, most tovább mehetünk egy lépéssel és megkísérelhetjük, képet nyerni arról, hogy a vásárlásnak, mint gyarapítási módnak mi a számszerű jelentősége az egyéb *gyarapítási módok* mellett. Az előzőkben kizárólag a könyvtárak rendelkezésre álló pénzeszközökkel foglalkoztunk, az így kapott helyzet-

¹ 1928-ban a bevételek 61⁴/₀-a volt egyetemi eredetű, 1929-ben pedig 63⁶/₀-a.

kép azonban csak akkor lesz teljes, ha kiegészítjük a könyvtárak csere, kötelezpéldányok és ajándékozás útján való gyarapodásának adataival; e kérdésnek a bevonása különösen a fejlődés, a különböző időpontok összehasonlítása szempontjából fontos. (Lásd az alábbi II. sz. táblát.)

II. tábla.

A 10 poroszi egyetemi könyvtár együttes gyarapodásának tagozódása a megszerzés módjai szerint (bibliográfiai egységekben és az összgyarapodás százalékában).

	Vétel		Csere		Kötelezpéldány		Ajándék		Összesen darab
	darab	0/0	darab	0/0	darab	0/0	darab	0/0	
1909/10	24,135	15'5	90,491	58'0	15,539	9'9	25,894	16'6	156,059
1910/11	48,849	27'4	89,320	50'2	10,905	6'1	28,885	16'3	177,859
1911/12	48,008	25'7	96,543	51'6	14,461	7'7	28,115	15'0	187,127
1912/13	68,841	33'1	101,781	48'9	14,109	6'8	23,346	11'2	208,077
1913/14	62,857	28'9	112,665	51'7	16,606	7'6	25,735	11'8	217,863
1924/25	65,745	33'9	53,441	27'5	14,803	7'6	60,246	31'1	194,235
1925/26	61,083	29'5	49,107	23'7	16,122	7'8	80,924	39'0	207,236
1926/27	79,772	37'6	55,908	26'3	17,918	8'4	58,817	27'7	212,415
Königsberg az átlagra redukálva (ld. az előző oldalt):									
1925/26	—	33'8	—	27'2	—	8'9	54,420	30'1	180,732
1926/27	65,749	33'1	—	28'2	—	9'0	—	29'7	189,392

A 10 könyvtár együttes gyarapodásának tagozódását beszerzési módok szerint a mellékelt tábla mutatja. Az utolsó két év képét teljesen eltorzítja az, hogy Königsberg 1925/26-ban a Kantspende révén egy 31.451 darabból álló zeneműkölsönkönyvtárt kapott, 1926/27-ben pedig egy 20.000 kötetes másik ilyen kölcsönkönyvtárt vásárolt meg potom áron. Ezek a hatalmas tételek lehetetlenné teszik átlagosnak tekinthető kép nyerését, amit a 10 könyvtár adatainak összesítésével egyébként némileg elérhetnénk. Ezt a zavaró körülményt kívánjuk kiküszöbölni azzal, hogy Königsbergnek

1925/26. évi ajándékait és 1926/27. évi vételeit redukáljuk a többi kilenc könyvtár átlagára, amit annál is inkább megtehetünk, mert rendkívüli egyes esetről van szó, s az így kizárt anyag speciális jellege is indokolja, hogy ne teljes értékben vegyük fel az összegyapodásba.

A háború előtti számok alakulását kellőképpen magyarázza a könyvtári jövedelemnek már ismertetett alakulása. Az infláció utáni évek — ha a korrigált számokat nézzük — az összegyapodás némi csökkenését mutatják a két utolsó békeévvvel szemben, a vétel nagyjából változatlan, a kötelespéldányoknál a könyvtermeléssel lépést tartó emelkedés észlelhető. Legfeltűnőbb a cserepéldányok több mint 50%-os csökkenése s az ajándékok emelkedése a békebelinek több, mint duplájára. Az első jelenséget az egyetemi nyomtatványok csökkent produkciójára (disszertációk kinyomtatási kötelezettségének szünetelése) s a régi cserekapcsolatok megszakadására (Franciaországgal a disszertációcsere csak 1928-ban indult meg újra) lehet visszavezetni; valószínű azonban, hogy a cserénél így elmaradó tételek kismértékben az ajándékok számát is gyarapítják. Az ajándékok emelkedésének tulnyomó részét mindenesetre a Notgemeinschaft működésére kell visszavezetni, amint azt a fentebb bemutatott pár adat eléggé dokumentálja.

A beszerzési módok átlagos jelentőségét mutató viszonyszámok némileg megváltoznak, ha nem a 10 könyvtár összegezett adatai alapján számítjuk őket, hanem az egyes könyvtáraknál külön-külön kiszámított százalékszámokat átlagoljuk. Míg az előző eljárással a könyvtárak összesített gyapodásának tagozódását kapjuk meg a beszerzés módjai szerint, tekintet nélkül ennek a könyvtárak szerinti megoszlására, tehát úgy, hogy a könyvtárak nagyságuk szerint esnek latba — addig a második eljárás minden egyes könyvtár speciális viszonyait erősebben juttatja kifejezésre az átlagban, tekintet nélkül a könyvtárak nagyságára. Természetes tehát, hogy az utóbbi módon számított átlagban a kisebb könyvtárak nagyobb súlyt nyernek — s így az ily módon számított átlagnak eltérése az előbbitől azt is mutatja, hogy a vizsgált jelenségnek a könyvtárak nagyságának csökkenése irányában milyen a változási tendenciája.

Ez utóbbi eljárással számítva viszonzyszámaink a következők

	Vétel	Csere	Kötelezpéld.	Ajándék
1913/14	29'25	51'98	7'05	11'72
1924/25	38'75	29'78	7'63	23'84
1925/26	33'30	24'88	8'27	33'55
1926/27	35'28	28'47	8'02	28'23

Ezek után térjünk át a pénzügyi kiadási oldalának tárgyalására. A legelső kérdés itt a kiadásoknak felhasználás szerinti tagozódása; a könyvbeszerzési, kötési és az egyéb dologi kiadások viszonya mutatja a dotációnak a gyarapítás szempontjából való hatékonyságát és — miután a német könyvtári adminisztrációban épügy, mint a miénkben, az «egyéb» dologi kiadások képezik a rendes regie dologi oldalát, — már bizonyos fényt vet az üzem költségességének kérdésére is.

A kiadások megoszlása a 10 könyvtár összegezett adatai alapján márkában és az összkiadások százalékában a következők:

	Könyvvásárlás		Könyvkötés		Egyéb dologi kiadások	
	M	%	M	%	M	%
1909/10	252.326	62'6	75.732	18'8	75.188	18'6
1910/11	404.576	69'8	92.917	16'0	82.265	14'2
1911/12	411.822	69'7	100.933	17'1	77.905	13'2
1912/13	570.422	73'8	118.891	15'4	83.363	10'8
1913/14	578.000	73'6	117.974	15'0	89.078	11'4
1924/25	657.014	73'9	107.188	12'1	124.566	14'0
2925/26	714.838	69'2	188.642	18'3	128'898	12'5
1926/27	784.949	68'5	217.498	19'0	142.799	12'5

Ezekon a számokon a legfeltűnőbb a háború előtti fejlődés: az egyéb dologi kiadásoknak a könyvtárak pénzügyi helyzetének javulásával szorosan lépést tartó csökkenése, — a könyvbeszerzésnek ugyanilyen növekedése világosan mutatják, hogy a jövedelem növekedésével annak hatékonysága is emelkedik — a dologi regie csökken. Ezen az alapon bizonyos fokig jogosult lenne az a feltevés, hogy a könyvtár nagyságával fordított arányban változik a dologi regie — azonban adataink ezt a feltevést nem támasztják alá. Ha az egyes könyvtárak külön kiszámított viszonzyszámait alapján számítjuk az egyéb dologi kiadások átlagát, a következő számokat kapjuk:

1913/14	11'18
1924/15	13'61
1925/26	12'14
1926/27	12'11

Miután — mint láttuk — az ilyen módon számított átlagnak az eltérése az előbbi eljárással számítottól a kisebb könyvtárak viszonyainak irányában történik, számaink azt mutatják, hogy a kisebb porosz egyetemi könyvtárak dologi regije átlag és aránylag kisebb a nagyokénál. Az eltérés persze elenyészően csekély, de annyit bizonyít, hogy a kisebb könyvtárak helyzete ebből a szempontból legalább is nem volt kedvezőtlenebb.

A kiadások tagozódása az infláció utáni években alig mutat eltérést az utolsó két békeév viszonyaitól. A regieköltségek része az összkiadásokban valamivel emelkedett ugyan, de az arány (1:7) még mindig igen kedvező. A beszerzés aránylag némi visszaesést mutat, még pedig a kötetés javára — ez azonban talán csak átmeneti jelenség, s a kötetésben a háborús és az inflációs évek alatt felgyülemlett hátralék utólagos pótlására vezethető vissza. A kötés drágulásával ezt a jelenséget magyarázni nem lehet —, de a gyarapodási módok egymáshoz való arányának megváltozása sem indokolja ezt az eltolódást.

Érdekes részletkérdése a kiadások alakulásának a könyvbeszerzési kiadások megoszlása egyes művek, folytatásos művek és folyóiratok szerint; ez százalékokban az egyes könyvtárak viszonyszámainak átlagolása alapján a következő:

	Egyes művek	Folytatásos művek	Folyóiratok
1924/25	33'25	18'77	31'85
1925/26	31'54	19'83	33'49
1926/27	24'78	24'12	38'20

A hiányzó 13—16% az antiquár úton vásárolt munkákra esik, melyekre vonatkozólag statisztikánk nem hajtja végre a könyvek jellege szerinti felosztást. Éppen ezért nem hasonlíthatók össze az utolsó békeévek idevágó adatai az infláció utáni évekéivel: a háború előtt ugyanis az antiquár könyvekre sokkal nagyobb százalék esett, — egyes könyvtáraknál 40%-nál is több, — s ez a nagy felosztatlan tétel semmitmondókká tenné adatainkat. A bemutatott három évre

ez nem áll, — ha itt az antiquár könyvek nem is teljesen úgy oszlanak meg jelleg szerint, mint az új műveknél, az eltérés nem lehet jelentékeny s így fenti számaink értékét nem érinti különösebben. Egyébként ezekre a számokra fokozott mértékben áll, amit bevezetésként is hangsúlyoztunk, hogy t. i. nem szabad eredményeinkből tulságosan általánosító következtetéseket vonunk. Kétségtelen ugyan, hogy a folytatások és folyóiratok része a tudományos könyvtárak öszvásárlásaiban állandóan nő és így állandóan hátrább szorítja az egyes műveket, — de ennek a folyamatnak semmiesetre sincs általánosan olyan rohamos tempója, amelyet fenti számaink mutatnak.

Befejezésül térjünk vissza az üzemi költségek kérdésére, illetve e költségeknek a teljesítményhez való viszonyára: az üzem hatékonyságára. Arról persze szó sem lehet, hogy ezt egyszerű formulában tudjuk kifejezni, ennek útjában áll a teljesítménynek két főágra szakadása, amely ágakat lehetetlen egy nevezőre hozni. A kérdésre csak úgy deríthetünk némi világot, ha külön vizsgálat alá vesszük a regie két főtényezőjét: a dologi és a személyi kiadásokat, továbbá a teljesítmény két főirányát: a gyarapodást s a forgalmat, a könyvtárhasználatot. Az így nyert eredményeknek az összevetése legalább némi tájékozást nyújt a fejlődés irányáról, persze elég határozatlant, hiszen arról sincs adatunk, hogy a dologi regieköltségek és az elhasznált munka milyen arányban oszlanak meg a gyarapodás feldolgozása és a forgalom kiszolgálása között.

Az összes dologi kiadások tagozódásánál már láttunk annyit, hogy a rendes dologi regie az összkiadásokhoz viszonyítva a békeévekkel szemben csekély mértékben emelkedett. Az összkiadásokban azonban csak a gyarapodás vásárolt része és a kötés szerepelnek, most az lesz a feladatunk, megvizsgálni, hogy az egyéb dologi kiadások milyen viszonyban állanak az összgyarapodáshoz és a forgalomhoz.

A dologi regienek az összgyarapodáshoz való viszonyát igen könnyen állapíthatjuk meg: kiszámítjuk, hogy egy kötet gyarapodásra hány márka «egyéb» dologi kiadás esik. Az egyes könyvtárak ezen adatainak átlagolása a következő eredményeket adja:

1913/14	---	---	---	---	3'70 M	100 ⁰ / ₀
1924/25	---	---	---	---	5'19 "	141 ⁰ / ₀
1925/26	---	---	---	---	5'78 "	156 ⁰ / ₀
1926/27	---	---	---	---	5'83 "	157 ⁰ / ₀

Ami a dologi regieköltségeknek a teljesítmény másik főágához, a könyvtári forgalomhoz való viszonyát illeti, erre vonatkozólag a német statisztikának szintén van egy adata, amely ennek a viszonynak a megállapítását lehetővé teszi, azzal, hogy a forgalmat egy nevezőre hozza — s ez a leadott összes rendelések (úgy olvasótermi használatra, mint kikölcsönzésre) száma. Az összes rendelésekkel párhuzamosan bemutatjuk a kedvezően elintézett rendelések adatait, illetve ezeknek a dologi regiehez való viszonyát is. A könyvtári üzem teljesítményére ugyan az előbbi jellemzőbb — ha azonban e teljesítményről és az üzemi költségekhez való viszonyáról a lehetőséghez képest teljes képet akarunk nyerni, akkor nem hanyagolhatjuk el az utóbbit sem.

A használat abszolút számait és az egyes könyvtárak — itt különösen fontos és érdekes — adatait illetőleg utalunk a függelékben levő tabellára. Ennek tanulságai között talán legfeltűnőbb, hogy mennyire általános még mindig a használat elmaradása a békebeli mögött. A dologi regieköltségeknek a használatához való viszonyáról az alábbi (az egyes könyvtárak adatainak átlagolása útján nyert) számok tájékoztatnak:

	100 leadott rendelésre esik dologi regieköltség:	100 kedvezően elintézett rendelésre esik dologi regieköltség:
1913/14	87'14 M	135'47 M
1924/25	127'28 "	176'66 "
1925/26	138'15 "	193'37 "
1926/27	139'75 "	212'58 "

tehát az emelkedés az 1913/14. évvel szemben százalékokban:

1913/14	---	---	100	100
1924/25	---	---	146'1	130'4
1925/26	---	---	158'5	142'7
1926/27	---	---	160'4	156'9 ¹

¹ A használat regieköltsége tehát a kedvezően elintézett rendelésekhez viszonyítva lassabban emelkedik, mint az összendelésekhez viszonyítva. Ezt teljesen magyarázza az, hogy az összendelések számának csökkenésével (1924/5

Ezek a számok is épúgy, mint a gyarapodáshoz viszonyított regieköltségek százalékszámai, csak az aránylagos regieköltségek névleges emelkedését jelzik, szóval csak áttekinthetőségükkel különböznek az abszolút számoktól. Olyan viszonyszámokat, melyek az üzemi effektivitás változásait is mutatják, csak akkor kaphatnánk, ha ki tudnók küszöbölni adatainkból a drágulást. Miután azonban az egyéb dologi kiadások összetételét nem ismerjük, azt sem állapíthatjuk meg, hogy az emelkedésből mennyi esik az itt szereplő dolgok drágulására és mennyi a regieköltségek tényleges emelkedésére. Ha azonban a nyert számokat a vásárolt bibliográfiai egység árnövekedését százalékokban kifejező számok mellé állítjuk (ld: 34. oldal), akkor legalább annyit látunk, hogy a dologi regie költségeinek az emelkedése nagyobb, mint a beszerzése, — tehát a beszerzéshez viszonyítva a regieköltségek ténylegesen is emelkedtek, az üzemi effektivitás csökkent. Különösen erős ez a divergencia az infláció utáni első évben, — azóta viszont a két irányvonal fokozatos közeledést mutat.

Körülbelül ugyanez a végeredmény a regie személyi oldalá illetőleg is, de miután a személyzet létszámával operálhatunk, itt már a teljesítményt, a regie effektivitását illetőleg abszolút eredményeket kapunk. A 10 könyvtár összes alkalmazottainak száma:¹

	Tudományos sze- mélyzet	Tudományos se- géd és kezelő sze- mélyzet	Összesen
1909	84	94	178
1911	91	110	201
1913	91	134	225
1924	91	150	241
1925	92	151	243
1926	89	153	242
1927	89	156	245

és 1925/6) a kedvező elintézkések százaléka rohamosan nő s így ezeknek az aránylagos regieköltsége csökken az összrendeléseikéihez viszonyítva.

¹ A JAHRBUCH alapján összeállítva. A tudományos személyzetbe az asszisztenseket még beleszámítottuk; a kezelőszemélyzetbe minden állandó alkalmazottat: viszont a volontaireket egyáltalában nem vettük figyelembe. Csekély hibaforrást okozhatnak a hosszabb szabadságolások és az áthelyezés jellegével

Az infláció utáni 4 év tehát majdnem változatlan állapotokat mutat, a tisztviselői létszám leépítésének egyébként általános tendenciája a könyvtáraknál inkább csak a létszámemelést sürgető kívánságok mellőzésében nyilvánult. Ha már most ezeknek az éveknek az állapotait összehasonlítjuk az utolsó békeévével, akkor azt látjuk, hogy a személyzet létszáma 8—9⁰/₀-kal emelkedett, míg az összegyapodás és az igénybevétel jelentékeny mértékben csökkent. Nem lenne azonban helyes, csak az utolsó békeévet venni figyelembe, mert a könyvtári budgeteknek az utolsó négy békeévben bekövetkezett erős emelkedését — ami a gyapodásnak s egyúttal az igénybevételnek jelentékeny emelkedését vonta maga után, — a személyzeti létszám emelkedése csak lassan követte. Ezért kell visszszamennünk a könyvtári díj bevezetése előtti utolsó évre, 1909-re. Ezt az évet véve alapul, az összegyapodás, az igénybevétel és a tisztviselői létszám százalékos változásait a következőkben állíthatjuk egymás mellé:

	Összgyapodás	Összes rendelések	Személyzeti létszám
1909/10	100	100	100
1911/12	119'9	115'1	112'9
1913/14	139'6	133'4	126'4
1924/25	124'5	103'2	135'4
1926/27	127'1	118'4	136'0

Tehát míg az utolsó békeévekben a személyzet létszámának az emelkedése jelentékenyen elmaradt az összegyapodás és az igénybevétel emelkedése mögött, — az infláció után már jelentékenyen túlszárnyalja ezeket. Vagyis az eredmény ugyanaz, mint amit a regie dologi oldalán tapasztaltunk: a teljesítmény, az üzemi effektivitás csökkent, de az infláció óta ismét állandóan emelkedik, — az összegyapodás és az igénybevétel növekedése következtében, — és így lassan közeledik a békenívó felé.

DOMANOVSZKY ÁKOS.

bíró beosztások egy másik könyvtárhoz, amikor az áthelyezett esetleg két helyen szerepel.

III. tábla.

A porosz egyetemi könyvtárak gyarapodásának tagozódása a megszerzés módjai szerint (bibliográfiai egységekben és az összgyarapodás százalékában).

	Vétel		Csere		Kötelespél- dány		Ajándék		Összesen darab
	darab	‰	darab	‰	darab	‰	darab	‰	
<i>1913/14.</i>									
Berlin... ---	8,124	26'5	14,807	48'2	5,377	17'6	2,360	7'7	30,668
Bonn ... ---	9,793	38'6	10,928	43'1	1,941	7'7	2,689	10'6	25,351
Breslau ...	6,814	26'5	13,436	52'3	1,797	7'0	3,625	14'2	25,672
Göttingen	7,298	31'1	10,361	44,1	1,361	5'9	4,465	18'9	23,485
Greifswald	5,428	39'1	6,253	45'1	474	3'4	1,723	12'4	13,878
Halle ... ---	3,367	16'9	13,198	66'5	1,456	7'3	1,837	9'3	19,858
Kiel ... ---	5,296	31'8	9,598	57'5	612	3'7	1,175	7'0	16,681
Königsberg	5,565	25'5	12,950	58'3	1,078	4'9	2,620	11'3	22,213
Marburg ...	4,574	21'7	12,536	59'4	564	2'7	3,413	16'2	21,087
Münster ...	6,598	34'8	8,598	45'3	1,046	10'3	1,828	9'6	18,970
<i>1924/25.</i>									
Berlin... ---	6,194	28'2	6,734	30'7	7,417	33'7	1,623	7'4	21,968
Bonn ... ---	6,819	47'2	5,347	33'5	514	3'2	3,293	20'6	15,973
Breslau ...	8,713	52'0	3,825	22'8	1,249	7'5	2,956	17'7	16,743
Göttingen	6,431	32'6	7,913	40'1	845	4'3	4,549	23'0	19,738
Greifswald	5,656	33'1	7,840	45'9	660	3'9	2,925	17'1	17,082
Halle ... ---	7,144	43'2	5,167	31'3	1.150	6'9	3,071	18'6	16,532
Kiel ... ---	8,714	71'0	250	2'0	341	2'8	2,972	24'2	12,277
Königsberg	6,974	14'6	6,062	12'7	1,108	2'3	33,639	70'4	47,783
Marburg ...	3,944	29'2	5,374	39'7	563	4'2	3,642	26'9	13,523
Münster ...	5,156	40'9	4,929	39'1	956	7'5	1,576	12'5	12,617
<i>1925/26.</i>									
Berlin... ---	6,385	26'3	6,692	27'5	7,571	31'2	3,667	15'0	24,315
Bonn ... ---	6,238	37'6	4,574	27'6	908	5'4	4,882	29'4	16,602
Breslau ...	6,645	50'1	345	2'6	1,372	10'3	4,891	37'0	13,253
Göttingen	6,914	33'3	6,985	33'6	1,058	5'1	5,812	28'0	20,769
Greifswald	4,987	24'6	9,321	45'9	936	4'7	5,038	24'8	20,282
Halle ... ---	5,228	33'0	5,282	33'2	1,436	9'1	3,953	24'7	15,899
Kiel ... ---	5,667	44'6	276	2'2	651	5'1	6,123	48'1	12,717
Königsberg	8,524	16'3	5,499	10'5	606	1'2	37,531	72'0	52,160
Marburg ...	5,700	33'4	4,837	28'4	498	2'9	6,018	35'4	17,053
Münster ...	4,795	33'8	5,296	37'3	1,086	7'7	3,009	21'2	14,186
<i>1926/27.</i>									
Berlin... ---	8,035	28'8	8,527	30'6	7,485	26'9	3,814	13'7	27,861
Bonn ... ---	5,101	33'3	3,931	25'7	820	5'4	5,432	35'6	15,284
Breslau ...	7,743	36'2	5,129	24'0	1,485	6'9	7,054	32'9	21,411
Göttingen	6,489	34'3	5,126	26'9	1,105	5'8	6,303	33'0	19,023
Greifswald	4,053	32'8	3,652	29'6	1,068	8'7	3,523	28'9	12,296
Halle ... ---	5,631	34'7	5,477	39'9	2,092	6'8	3,020	18'6	16,220
Kiel ... ---	6,940	28'7	5,545	22'9	484	2'0	11,205	46'4	24,174
Königsberg	26,339	61'6	7,065	16'5	556	1'2	8,779	20'7	42,739
Marburg ...	4,803	30'0	5,412	33'9	617	3'8	5,155	32'3	15,987
Münster ...	4,638	32'4	6,044	34'7	2,206	12'7	4,532	20'2	17,420

IV. tábla.

A porosz egyetemi könyvtárak «egyéb dologi kiadásai» (márkában és az összkiadások százalékában.)

Év:	1913/14.		1924/25.		1925/26.		1926/27.	
	M	0/0	M	0/0	M	0/0	M	0/0
Berlin... ..	13,298	15'1	14,659	14'2	13,686	11'1	15,175	10'8
Bonn	8,546	10'0	7,456	8'9	11,424	10'4	16,997	14'3
Breslau	12,887	14'0	14,114	11'7	17,813	14'1	10,507	7'1
Göttingen	11,710	11'9	26,725	19'9	25,200	16'7	29,051	17'4
Greifswald	8,199	11'6	7,870	11'7	7,282	10'9	7,363	9'7
Halle	6,164	10'3	6,090	8'9	7,246	8'4	7,442	8'7
Kiel	9,520	13'1	11,862	15'7	13,123	13'6	16,347	14'4
Königsberg	7,646	10'1	12,542	15'7	15,792	16'0	20,631	18'5
Marburg	7,352	10'5	8,144	14'2	7,490	8'2	6,412	7'0
Münster	3,756	5'2	15,104	15'2	9,842	12'0	12,874	13'2

V. tábla.

A porosz egyetemi könyvtárak könyvvásárlási kiadásainak tagozódása a vásárolt művek könyvtári jellege szerint (márkában és az összes könyvvásárlási kiadások százalékában).¹

	Egyes művekre		Folytatásos művekre		Folyóiratokra		Összes könyvvásárlási kiadások
	M	%	M	%	M	%	
1924/25.							
Berlin	13,706	19'2	18,120	25'4	30,825	43'2	71,354
Bonn	17,697	29'6	15,806	26'5	14,927	25'0	59,717
Breslau	32,521	33'4	22,566	23'2	28,344	29'1	97,451
Göttingen ...	25,498	26'2	14,386	14'8	48,012	49'4	97,183
Greifswald ...	24,058	46'0	5,946	11'4	15,112	28'9	52,291
Halle	13,507	25'2	10,414	19'5	14,995	27'9	53,573
Kiel... ..	26,479	47'6	4,316	7'8	14,326	25'8	55,579
Königsberg...	19,233	33'5	12,257	21'4	13,551	23'6	57,349
Marburg ...	17,635	39'9	8,287	18'5	12,554	28'5	44,134
Münster ...	21,863	31'9	13,142	19'2	25,361	37'1	68,383
1925/26.							
Berlin	17,349	20'7	15,676	18'7	40,196	48'1	83,633
Bonn	24,674	33'2	19,068	25'6	20,247	27'2	74,422
Breslau	24,780	29'8	20,354	24'5	23,158	27'9	83,038
Göttingen ...	27,706	26'5	15,707	15'0	51,356	49'1	104,648
Greifswald ...	18,392	38'1	7,497	15'5	17,787	36'8	48,284
Halle	15,482	24'3	15,542	24'3	19,501	30'6	60,400
Kiel... ..	20,835	33'2	8,314	13'2	20,955	33'4	62,756
Königsberg...	19,610	30'2	11,906	18'3	14,737	22'7	65,030
Marburg ...	29,185	42'4	13,824	20'1	17,873	26'0	68,783
Münster ...	22,199	37'0	13,832	23'1	19,830	33'1	59,991
1926/27.							
Berlin	16,883	18'2	15,673	16'9	39,630	42'8	92,618
Bonn	21,486	29'8	20,747	28'8	22,916	31'8	72,057
Breslau	20,499	18'3	27,096	24'2	39,780	35'5	111,926
Göttingen ...	21,207	18'3	15,925	13'7	56,160	48'5	115,742
Greifswald ...	16,590	30'5	12,778	23'5	22,097	42'5	54,272
Halle	13,570	22'2	19,637	32'2	18,628	30'6	60,967
Kiel... ..	19,547	25'2	13,392	17'2	35,194	45'3	77,618
Königsberg...	18,947	27'6	17,798	25'9	22,915	33'3	68,707
Marburg ...	21,437	32'4	17,927	27'1	21,281	32'1	66,203
Münster ...	16,390	25'3	20,566	31'7	25,692	39'6	64,839

¹ Az összegezésnél mutatkozó hiány az antiquár úton beszerzett munkákra esik, melyekre vonatkozólag a statisztika nem mutatja ki a fenti tagozódást.

VI. tábla.

A porosz egyetemi könyvtárak egész gyarapodásának egy egységére átlagban eső «egyéb dologi kiadás» (márkában).

	1913/14.	1924/25.	1925/26.	1926/27.
Berlin	2'87	4'68	5'06	5'04
Bonn	3'36	5'26	6'57	7'53
Breslau	3'57	7'17	9'55	6'96
Göttingen	4'17	6'80	7'28	8'77
Greifswald	5'11	3'95	3'27	6'13
Halle	3'02	4'14	5'44	5'27
Kiel	4'37	6'14	7'59	4'69
Königsberg	3'41	1'67	1'89	2'59
Marburg	3'31	4'23	5'37	5'69
Münster	3'83	7'88	5'77	5'59

VII. tábla.

A porosz egyeleti könyvtáraknál leadott, illetőleg kedvezően elintézett rendelések száma és a 100 rendelésre eső «egyéb dologi kiadás» (márkában).

	A leadott összes ren- delések száma	A kedvezően elintézett ren- delések száma	100 leadott rendelésre esik «egyéb dologi kiadás» M	100 kedvezően elintézett ren- delésre esik «egyéb dologi kiadás» M
<i>1913/14.</i>				
Berlin	153,791	102,819	57'2	85'6
Bonn... ..	152,986	99,722	55'7	85'4
Breslau	130,539	83,950	70'3	109'3
Göttingen	123,464	81,088	79'4	120'8
Greifswald	75,925	49,687	93'4	142'6
Halle... ..	91,681	69,692	65'5	86'2
Kiel	41,652	27,591	175'1	264'5
Königsberg	65,549	43,742	115'5	173'1
Marburg... ..	78,915	47,747	88'6	146'4
Münster	102,712	51,523	70'7	140'8
<i>1924/25.</i>				
Berlin	118,563	81,026	86'8	126'9
Bonn... ..	78,366	58,931	107'3	142'7
Breslau	98,358	64,652	122'2	186'0
Göttingen	153,023	119,159	87'7	112'6
Greifswald	47,971	36,743	140'5	183'4
Halle... ..	62,067	50,818	110'2	134'6
Kiel	29,667	20,469	253'9	368'0
Königsberg	84,206	71,238	94'6	111'8
Marburg	53,680	42,807	106'6	133'8
Münster	60,965	37,247	163'0	266'8
<i>1925/26.</i>				
Berlin	119,637	75,745	102'8	150'5
Bonn	97,705	74,244	112'5	146'1
Breslau	100,348	61,875	126'2	204'5
Göttingen	122,151	88,152	123'8	171'9
Greifswald	54,527	42,241	121'7	157'0
Halle... ..	67,953	55,079	127'3	157'0
Kiel	35,971	24,710	268'2	390'4
Königsberg	94,881	82,302	104'2	120'2
Marburg... ..	52,883	39,255	173'2	233'4
Münster	67,375	40,447	121'6	202'7
<i>1926/27.</i>				
Berlin	142,567	88,031	98'6	159'5
Bonn... ..	120,498	88,315	96'4	130'3
Breslau	117,466	70,786	126'8	210'3
Göttingen	128,223	88,022	130'1	188'6
Greifswald	51,122	35,452	148'1	214'6
Halle... ..	63,018	47,578	135'7	179'7
Kiel	40,917	26,254	277'3	431'9
Königsberg	102,554	87,568	108'2	126'7
Marburg	64,713	46,168	140'7	197'3
Münster	71,830	33,866	135'6	286'9